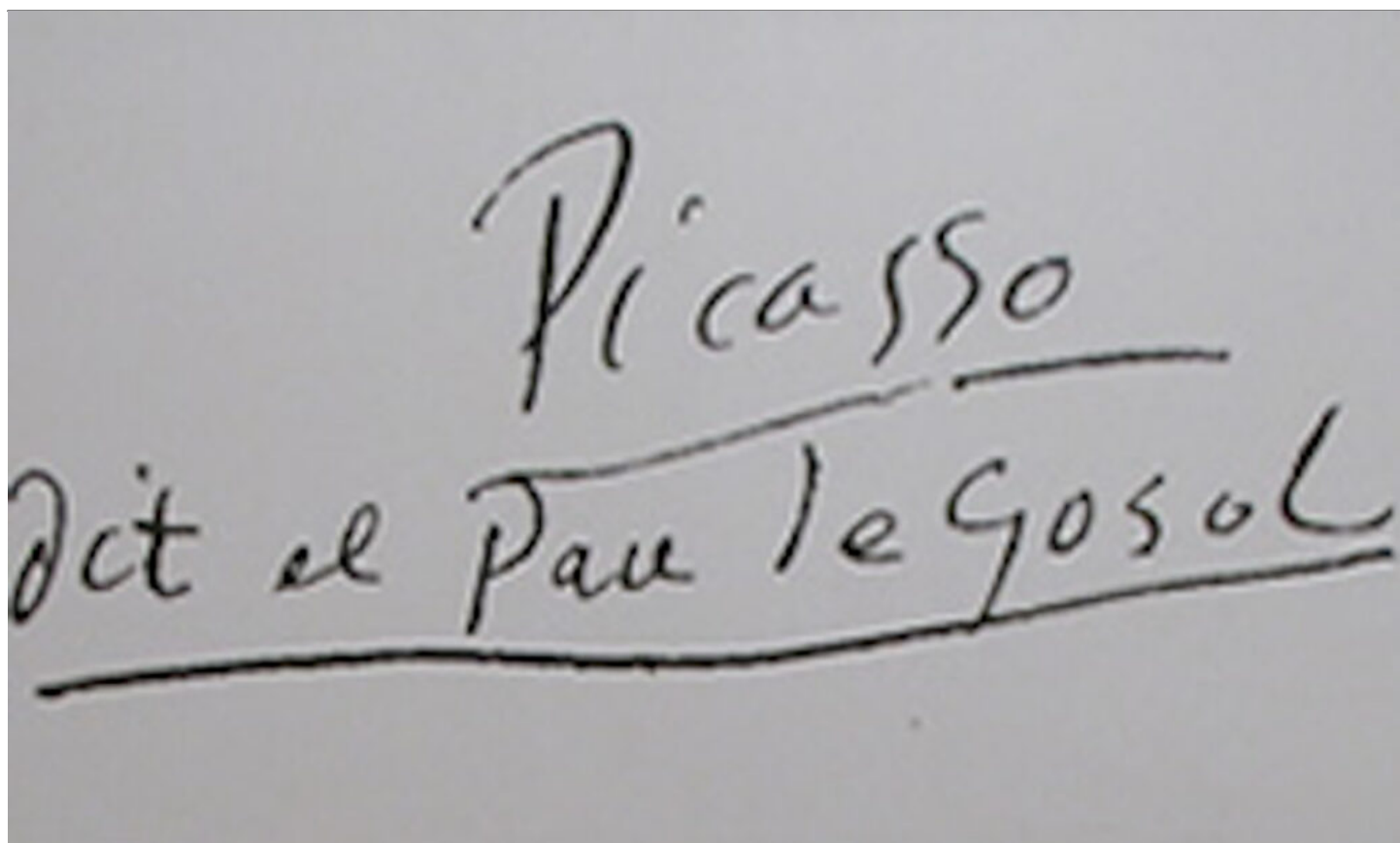

Quan Picasso va ser Pau de Gósol (i va capgirar la història de l'art)

Autor: Joan Safond Plumed

Data de publicació: 22-04-2024

Iñaki Rubio ressegueix literàriament l'estada l'any 1906 de Pablo Picasso i Fernande Olivier al peu del Pedraforca, i com l'artista en va tornar capaç de capgirar la història de l'art.

A l'escriptor Iñaki Rubio feia temps que li voltava pel cap la idea d'escriure sobre l'estada de Picasso a Gósol. D'ençà de feia quinze anys, el quadre Pageses d'Andorra tenia capficat un dels autors més destacats de les lletres de les Valls. Per això, després de Morts, qui us ha mort?, amb el qual va exorcitzar la societat andorrana d'un dels seus grans tabús, la darrera condemna a mort executada a Andorra en plena Segona Guerra Mundial, Rubio es proposa de desterrar mites i esbrinar incògnites d'un episodi clau de la història de l'art, que va passar en unes muntanyes que coneix perfectament. El resultat és Pau de Gósol (Comanegra), una crònica narrativa profusament documentada, però passada pel sedàs de la literatura, que fa memòria de l'estada del pintor Pablo Picasso i la seva parella Fernande Olivier en aquesta població berguedana.

Fernande Olivier i Pablo Picasso a l'època del viatge a Gósol (fotografia: Museu Picasso de París).

Un viatge per a superar un bloqueig creatiu

D'entrada, cal dir que el títol no és ni una boutade ni una llicència literària. Pablo Ruiz Picasso, el pintor nascut a Màlaga, passat per la Corunya i crescut i format a Catalunya, va signar d'aquesta manera alguna de les cartes que va enviar al seu amic, l'escultor Enric Casanovas. De fet, va ser Casanovas qui li va recomanar aquesta localitat al peu del Pedraforca i a tocar del Cadí per passar-hi una temporada. No es tractava, com s'ha dit sovint, ni de desintoxicar-se de l'opi, ni de refer-se de cap malaltia –com havia fet a Horta, on s'havia curat de l'escarlata–, tot i que un altre dels membres de la seva colla d'amistats catalanes, el tisiòleg Cinto Reventós, hi solia enviar els seus pacients. Era més aviat un bloqueig creatiu esdevingut mentre enllestia el famós retrat de l'escriptora i mecenes nord-americana Gertrude Stein. Obsedit amb el rostre de la padrina de l'avantguarda parisenca, es veia incapaç d'acabar-lo.

Per una altra banda, l'any 1906 la seva situació econòmica i personal no era pas la que arribaria a ser. No era més que un pintor espanyol com qualsevol altre, collat per marxants i ignorat pels crítics, que mirava de fer-se un lloc a la capital europea de l'art sense parar de pensar. Un immigrant vigilat per la bòfia que el tenia per un anarquista –no aconseguiria mai la nacionalitat francesa malgrat viure durant dècades a l'estat francès. Un bohemí que amagava la misèria sota la vida aparentment feliç que compartia amb la seva companya Fernande Olivier, la seva model i musa, un dels seus grans amors –i una de les primeres dones a patir el caràcter gelós i masclista del pintor. Tot i que feia temps que signava amb el seu cognom matern, aquell Picasso de vint-i-quatre anys no era el geni afamat. Encara no.

De fet, el mes de maig del 1906, quan Pablo Picasso i l'elegant i bonica Fernande Olivier van arribar a la fonda de cal Tampanada després de vuit hores d'ascensió fins a Gósol des de l'estació de tren de Guardiola de Berguedà, on havien arribat provinents de Barcelona, la parella poc es podia imaginar que en aquella vall era a punt d'infantar-se l'art modern. La idea no era pas aquesta, sinó que el viatge tenia d'objectiu ensenyar el país a la seva dona i presentar-la a la família, com a pas previ a concebre un fill junts. Tal com explica Rubio, de bon principi la rusticitat, l'aïllament i l'ambient feréstec de Gósol inquietaven la model, de la mateixa manera que atreïen el seu company. Ella no parlava ni castellà ni català, i el fet que els homes de la població es dediquessin a fer de pastor, de tractant, de paraire o de contrabandista, a ulls de l'Otello-Picasso, l'allunyava dels joves que la rondaven a París. Potser per això ella escriurà que a Gósol el seu home estava més alegre, menys salvatge, més brillant i animat: "Allà a les altures, enmig d'un aire d'increïble puresa, per sobre dels núvols, envoltat dels seus amables habitants, hospitalaris, desinteressats, contrabandistes gairebé tots, vam trobar el que potser és la felicitat." Tal com havia passat a Horta, es trobava feliç de recuperar el català que havia après de jove i la vida al camp. Tant que durant aquells dos mesos i escaig que va ser al Pirineu va decidir ser Pau de Gósol.

Els misteris de Gósol

A la cambra del segon pis de cal Tampanada, on Fernande feia el ronso i es perfumava amb grans quantitats d'Eau de Chipre, el pintor veia davant seu un poble de cases de color ocre, de sòcols foscos amb les llindes de les portes i finestres pintades de blavet. També veia el castell i l'antic poble, d'on el segle XIX els seus habitants havien fet cap a la plana. I controlava la vida a la plaça del Canemàs –un nom que recorda l'antic aiguamoll on es cultivava aquesta planta. Però, com podem llegir resseguint el relat del llibre, Picasso va trobar en les dones de Gósol un motiu d'inspiració ben especial. En aquest punt hi ha un dels misteris que Rubio ha mirat de resoldre. A banda de si les Pageses d'Andorra ho eren o no, qui és l'Hermínia que omple obsessivament les pàgines del Carnet Català del pintor? En aquesta petita llibreta es barrejaven esbossos, dibuixos, frases, apunts bibliogràfics, poemes, la traducció d'un poema de Maragall i autodefinicions com aquella en què Picasso es compara amb el tenor que fa una nota més alta que la figura al pentagrama. També uns versos dedicats a aquesta dona misteriosa.

Per ajudar-lo a resoldre aquest enigma i uns altres, l'autor de Pau de Gósol ha trobat, a més d'una profusa bibliografia, un grapat d'aliats i còmplices, entre els quals l'ex-batlle de la Seu d'Urgell Joan Ganyet, descendent de Josep Fondevila Foix, el patriarca de cal Tampanada, el vell contrabandista que va fascinar l'artista. La seva tia Lola, aleshores una nena de sis anys, guardava en la memòria l'estada del pintor a la fonda. L'ex-polític recordava aquests dies com en una visita que van fer a la casa amb el president Pasqual Maragall i la seva esposa, Diana Garrigosa, Lola Fondevila va exclamar que el Tinent, un parroquià del cafè, feia trampes en les partides de botifarra que es feien a l'hostal. Una reproducció de la caricatura del pagès amb barretina, d'ulls petits, celles gruixudes i mirada múria, es troba a l'espai Picasso de Gósol. Quan algú fa notar la semblança del personatge amb un altre ex-president català, Ganyet no pot deixar de somriure sota el nas, tot evocant velles rivalitats polítiques.

La memòria d'un moment clau en la història de l'art

Ganyet no solament li ha ofert els records servats en la memòria familiar i li ha permès entrar a cal Benet, una casa on sembla que el temps s'ha aturat a principi del segle XX, sinó que ha permès a l'escriptor de passejar-se amb una còpia del Carnet Català picassí a la butxaca. Amb aquesta joia a les mans, Rubio desxifra de quina manera Picasso va tornar enrere, es va aturar, per fer evolucionar i transformar l'art. En aquest sentit, costums i elements ancestrals com el boix que es treballava tradicionalment per a usos domèstics i la imatge de Mare de Déu romànica que es venera a l'església de Gósol, van donar-li la força necessària per a avançar cap al cubisme. Alhora, alguns dels trencaments de les convencions de l'art que Picasso va assajar a Gósol –on va arribar a pintar tres-centes obres– anticipen Les senyorettes d'Avinyó. Quan la parella va tornar precipitadament a París, travessant el Cadí amb uns matxos carregats de quadres, Picasso, gràcies a les revelacions de Gósol, va acabar ràpidament el retrat de Stein. No sols això, sinó que, tal com diu Rubio, va trencar amb quatre-cents anys d'història de la pintura.

Iñaki Rubio davant l'escultura que representa una de les pintures que Picasso va fer durant l'estada a Gósol anomenada 'La dona dels pans', que presideix la plaça del Canemàs (fotografia: ACN).

Avui, cal Tampanada és tancat. Tots els testimonis de l'estada de la parella parisenca són morts. Un dels dibuixos que Picasso va deixar als seus amics gosolans va desaparèixer quan la gent de cal Benet va fer cap a la Seu. Així li van haver de reconèixer al pintor mateix, quan –tal com explica Ganyet– els seus parents van anar a veure'l, ja vell i famós, a la Costa Brava, amb la idea que els autentifiqués un retrat del vell Fondevila. Un carrer pròxim porta el nom del pintor, la versió escultòrica del seu quadre La dona dels pans presideix la plaça del Canemàs i en una sala municipal s'exposen reproduccions i fotografies de l'època. L'ajuntament voldria reformar l'espai i, qui sap, si convertir el vell hostal, que es manté intacte, en un futur Museu Picasso. De tota manera, el nom de Gósol ja és a la història de l'art. Enguany, que fa mig segle de la mort de Picasso, també és oportú de recordar quan va ser Pau de Gósol. De moment, ja hi ha el llibre d'Iñaki Rubio. Llàstima que l'exposició sobre l'obra gosolana de Picasso sigui una mica lluny. Concretament, al Museu Reina Sofía de Madrid.

Joan Safond Plumed

Podeu llegir l'article original a través del següent enllaç:

<https://www.vilaweb.cat/noticies/quan-picasso-va-ser-pau-de-gosol-i-va-capgirar-la-historia-de-l-art/>